№ 146 Օգոստոսի 22 (Սեպտեմբերի 3) **1880** Օգոստոսի 22 (Սեպտեմբերի 3) № 146

ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվանը 6 րուբլի։
Առանձին համարները 5 կոպէկով։

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ։

Օտարաքաղաքացիք գիմում են ուղղակի
Тифлисъ. Редакція „Мшакъ"

ՄՇԱԿ

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով։

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Կանանց ընկերութիւն։—Ներքին տեսութիւն։ Նամակ Երևանից։ Նամակ Ալէքսանդրապօլից։—Արտաքին տեսութիւն։ Հայաստան և Քրդստան։ Գերմանիա։—«Մշակի» հեռագիրներ։—Յայտարարութիւններ։

ԿԱՆԱՆՑ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

—

Ժամանակաւոր միջոցներ մեր իգական սեռի բարձրագոյն ուսմանը նպաստելու համար դրական չեն կարող համարվել։ Սիրողների ներկայացումն, կօնցէրտ կամ ստորագրութիւն, ինչքան էլ աջող լինէին, այնուամենայնիւ միմիայն ժամանակաւոր և ոչ թէ մշտական, դրական միջոցներ կարող են համարվել մեր օրիորդներին բարձրագոյն ուսումը մատակարարելու համար։

Մշտական, դրական միջոց կարող է համարվել միայն մի հաստատ ընկերութիւն, որ կը կազմեն իրանց մէջ մեր տիկիններն ու օրիորդները։

Ահա ինչպէս պէտք է կազմվի այդ տեսակ ընկերութիւն։ Մի քանի կանայք թող հաւաքվեն, իւրաքանչիւրը թող պարտաւորվի տարեկան մի յայտնի գումար վճարել, որպէս անդամական վճար, աշխատեն այնուհետև աւելացնել ընկերութեան անդամների թիւը և այդպիսով կազմեն մի դրամագլուխ, որ կը յանձնվի մի բանկային հիմնարկութեանը և որի տոկոսներով, նայելով գումարի մեծութեանը, կը պահվեն մի, երկու կամ աւելի թոշակաւորներ։

Մի և նոյն ժամանակ հիմնական գումարը կարելի է միշտ մեծացնել կողմնակի միջոցներով. այն է ներկայացումներ, կօնցէրտներ և խնջոյքներ տալով, դասախօսութիւններ կարդալով և այլն։

Այդ տեսակ ընկերութեան ծրագիրը պէտք է առաջ մշակվի և այնուհետև ներկայացվի կառավարութեան հաստատութեանը։ Ընկերութեան անունը կարող է լինել՝ «իգական սեռի բարձրագոյն ուսմանը նպաստող հայոց ընկերութիւնը։»

Ահա այդ օգտակար գործով կարող են զբաղվել այժմ մեր Թիֆլիսի հայ կանայք, որոնք քիչ թէ շատ համակրում են ազգային առաջադիմութեան գործին։

Մեր կանանց մեծ մասը իրանց միշտ հեռու են պահում հասարակական որ և է գործունէութենից. ժամանակ է արդէն որ նրանցից ամենազարգացածներն ու առաջադէմները արթնացնեն իրանց քոյրերի մէջ սէր դէպի հասարակական գործունէութիւնը, զարթեցնեն նրանց մէջ հասարակական ինքնաճանաչութեան զգացմունքը և մինչև այժմ հասարակութեան համար ապարդիւն մնացած ահագին ոյժերը գործ դնեն հասարակութեան ուղղակի շահերի ծառայութեանը։

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԵՐԵՒԱՆԻՑ

—

12 օգոստոսի

Երևանի թանգագին հնութիւնը, որ իբրև լիշատակարան պահվում էր, այժմ կողոպտված է և մասամբ քարուքանդ արած։ Սորա մասին արդէն մի-երկու անգամ գրվեցաւ «Кавказъ»-ի մէջ։ Այդ յիշատակարանը պարսից ժամանակից մնացած մի փոքրիկ պալատ է, ընկած բերդի հարաւային կողմը, քարափի գլխին, և ուղիղ նայում է Հրազդանի վրա, որի զռուռ գոչումը պարզ լսվում է նորա գլխաւոր դահլիճի մէջ։ Դահլիճում եղող պատերի վրա նկարած պատկերները, որոնք ներկայացնում էին Հասան և Հուսէին խան սարդարներին, Ռուստամ-Զալին՝ հայր և որդի պարսկական հերոսներին, Ֆաթալի Շահին և ուր նկարած էին ամենագեղեցիկ կերպով երկու պատերազմական դաշտ և այլ զանազան նկարներ,—այսօր մի քանի չարագործներից քերծված ու ճեղքոտված թափած են քաղաքային վարչութեան մթերանոցներից մէկում։

„Кавказъ"-ի անյայտ յօդուածագիրը այդ գործում մեղաւոր է դուրս բերում քաղաքային վարչութեանը և ընդհանրապէս խորհրդարանին, որ չափազանց անհոգ և անտարբեր գտնվելով դէպի մի այդպիսի պատմական հնութիւն, թոյլ է տուել ճեղքոտել նորա թանգագին զարդերը, առանց մի որ և է վաստակ ունենալու այդ վարմունքից։ Բայց արդարացի է արդեօք այդ մեղադրանքը։ Ցիրաւի, քաղաքային կանօնադրութեան յօդուածների մէջ յիշված է և այն, որ խորհրդարանը պէտք է հսկէ պատմական յիշատակարանների պահպանութեան վրա, բայց ոստիկանական վարչութիւնը սկսեց իւրացնել սարդարի այդ պալատի պահպանութեան գործում և մինչև որ վարչութիւնը կը մտածէր ցոյց տալ նորան, թէ որն է նորա գործերի սահմանը, ոստիկանական վարչութիւնը փոխանակ յօնքը ուղղելու, աչքը քոռացրեց։ „Кавказъ"-ի յօդուածագրի խօսքերից երևում է, որ եթէ հնութիւնների պահպանութեան լիազօր իշխանութիւնը տրված լինէր ոստիկանութեանը, այնպիսի անցք, ինչպիսին պալատի աւերումն է՝ երբէք չէր պատահի։ Բայց մենք հարցնում ենք՝ այն ժամանակ, երբ ոստիկանութիւնը հսկում էր այդ պալատի, կամ ինչպէս տեղացիները ասում են «շուշաբանդի» վրա, ինչու նորա ամբողջ հարեմը աւերակ դարձաւ, այն հարեմը, որ երկու անգամ աւելի թանգ արժէր, քան թէ այժմեան պալատի դահլիճը։ Ինչ եղան բերդում եղող մզկիթի և այլ տեղերի բոլոր այն փորագրութիւնները, որ իբրև թանգարանի զարդ պէտք է պահվէին։

Աւելորդ վիճաբանութիւնների մէջ չը պէտք է ընկնել անցեալն անցաւ և մենք խորհուրդ կը տայինք քաղաքային վարչութեանը, որ այսուհետև նա շարունակի իր գործերը միանգամայն այն պրօգրամայով, որ իրան ուղեցոյց է տրված բարեխնամ տէրութիւնից։

Երէկ, օգոստոսի 12-ին կայացած ձայնաւորների նստի մէջ, որոշվեցաւ, որ սարդարի յիշված պալատի նորոգութեան համար գործ դրվի քաղային գանձարանից 3000 րուբլի։ Այդ օրուայ նստի կայանալն այնքան անհրաժեշտ էր, որ Երևանի պ. նահանգապետը, Դարաչիչագից մի քանի անգամ հեռագրելուց յետոյ, ինքն անձամբ եկաւ Երևան, որպէս զի ձայնաւորներին կարողանայ համոզել անպատճառ ներկայ գտնվել նստին այդ հարցը շուտով վճռելու համար։ Օգոստոսի 11-ին եղած նստում կայացաւ և մի այլ վճիռ ինժեներ Տիխոնովի թղթի վերաբերութեամբ, որով նա 9 դեսեատին հող էր ուզում քաղաքացիներից ենթադրելի երկաթուղու իջեանի շինութեան համար։ Խորհրդարանը որոշեց քաղաքապատկան հողից 6 դեսեատին նուիրել առանց վարձատրութեան այդ նպատակին։ Երկաթուղու իջեանի համար որոշված այդ հողն ընկած է այժմ աւերակ բերդի հարաւային կողմը, ռուսաց գերեզմաններից ցած, Շէնգաւիթ գիւղից դէպի քաղաք։ Ուրեմն մենք շուտով երկաթուղի ենք ունենալու և այդ պատճառով ընդհանուր ուրախութիւն է տիրում քաղաքում։

Հայ գրականութիւնը Երևանի տպարանական գործից մինչև այժմ ոչինչ օգուտ չէ ստացել։ Տպարանները կամ պաշտօնական թղթեր և կամ մանր, անհամ բրօշիւրներ տպագրելով են զբաղված եղել։ Այժմ տպագրվում են և շուտով մամուլի տակից դուրս կը գան պ. Խաչատուր Խաչատրեանցի (աշտարակեցի Խաչկի) «Քնարը» և պ. Վ. Մաղաթեանցի (Նազմիի) «Կըռթ-կըռթը», թէ որքան յաջող կը լինեն և այս յիշեալ գրքերը, ես դժուար կարողանամ խօսել նրանց տպագրվելուց յետոյ։ Այսքան միայն կարող եմ ասել առ այժմ որ պ. Մաղաթեանցի «Կըռթ-կըռթ» կատակերգութիւնը մի ծանր, խորին մտքով գրուածք չէ որ հարուածում է հասարակութեան այս կամ այն արմատացած պակասութիւնը, այլ մի թեթև, չափազանց ծիծաղաշարժ, սկզբից մինչև վերջը մարդուս ուրախ տրամադրող կօմեդիա է, որ բաւական յաջողութիւն ունեցաւ, երբ մի-մի անգամ ներկայացվեցաւ Երևանի բեմի վրա։

Յովհաննէս—Հեթում

ՆԱՄԱԿ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐԱՊՕԼԻՑ

—

Օգոստոսի 14-ին

Մենք վաղուց ի վեր այն համոզմունքն ենք ունեցել, որ «Մեղուն» առանց «Մշակի» անկարող է գոյութիւն ունենալ։ Նորա որ թերթը վերցնես, «Մշակ» անունը կը գտնես մէջը՝, առաջնորդողում, ֆելիետօնում, լուրերում և թղթակցութիւններում։ Անկարելի է երևակայել թէ ինչու մըտքումը դրել է միշտ կրծել «Մշակի» ոտները։—Մկները մի յատկութիւն ունեն՝—մինչև նրանք մի որ և է բան չը կրծեն, ատամները կերկարեն և զուրկ լինելով կերակուրներ վայելելու միջոցից կօշնչանան աշխարհիս երեսից։—Չը լինի թէ «Մեղուն» էլ մի այսպիսի բան, այսպիսի մի յատկութիւն ունէ....Մինչև «Մշակը» նիւթ չէ տալիս, «Մեղուն» չէ գրում ոչինչ։ Օրինակ, «Մեղուի» նիւթերը հատել էին. հէնց որ «Մշակը» զարթեցրեց ազգային հարցը—«Մեղուն» մտածեց, որ իր քաղաքագէտ գլխով ինչու ինքը չէ կարողացել այդ անել և շատ ափսոսաց....բայց արդէն ուշ էր. խելքին զոռ տալով՝ գտաւ մի այլ միջոց՝ հարցը աղաւաղեց, դարձրեց կրօնականի և թունդ պաշտպան հանդիսացաւ մեր կրօնին, որպէս թէ «Մշակը» նորա հակառակը լինէր, երկար ժամանակ մըռռաց ու մռաեց իր թերթերը՝ ժողովրդի աչքին թող փչելով, որովհետև ամբոխը տգէտ է, կարող է նորա համակրութիւնը վայելել դրանով։ Բարեբաղդաբար էլ կան փաստեր, որոնք հիմայ մէջ բերել լրագրութեամբ շատ վաղ է. «Մշակը» այդ չէր անում և «Մեղուն» էլ այդ լաւ գիտենալով փտած կղերի նման մէյդան էր մտել իրան փահլէվան ձևացնելով—և մի քանի համարներում գրեց որ ինքը յաղթող հանդիսացաւ։ Բայց նա այն չէ մտածում, որ մի քանի ժամանակից յետոյ, ապագայ սերունդը նրան պէտք է քարկոծէ, նրա արածը «ազգին վնասել» պէտք է համարէ։ «Մշակը» դարձաւ մի նիւթ տուեց «Մեղուին», այդ ներսիսեան դպրոցի վերաբերութեամբ... Մի կողմից լաւ է այդ, որովհետև „Մշակը" մի մարդասիրութիւն, մի ողորմութիւն է որ անում է դրանով «Մեղուին»։—Եւ ճշմարիտ, «Մեղուի» ինչ համարում, «Մշակի» անունը չը կայ, այն համարը դարդակ է, կարդացողի դահլէն գնում է։

Ալէքսանդրապօլում կայ «Մեղուի» արբանեակների մի խումբ, որ սարսափելի վրդովված են «Մշակի» դէմ և այն միտքն են յայտնում, թէ «Մըշակը» ուզում է մեզ կրօնափոխ անել, բողոքական դարձնել և իբրև իրանց այս ասածին փաստ Րաֆֆիի «Խենթի» երազն են մէջ բերում և աւելացնում, եթէ «Մշակը» շարունակէ այդպիսի յօդուածներ, մենք պատրաստ ենք խնդիր տալ հոգևոր կառավարութեանը, որ նա էլ իր կողմից խնդրէ ուր հարկն է, որ «Մշակը» դադարեցնեն։ Ահա հայ գործող երիտասարդների մի մասի լուսաւոր գլխներից առաջ եկած միտքը։ Բայց մենք չենք զարմանում. երբ է եղել, որ յառաջադէմ գաղափարները չեն հանդիպել ախոյեանների, ճըշմարտութիւն քարոզողները՝ փարիսեցիների։

Այս նամակը գրելով ուզեցի մի նիւթ էլ ես տամ «Մեղուին», թող մի երկու համար էլ սրանով լցնէ։

Ճշմարտասէր

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՔՐԴԱՍՏԱՆ

—

Ահաւասիկ այն նամակը, զոր Հայաստանի և Քրդաստանի Անգլիական հիւպատոս Գ. Թրօթթըր Կարնոյ Առաջնորդ Օրմանեան գեր. Տ. Մաղաքիա Ծ. Վարդապետին ուղղած է ի պատասխանի «Մասիսի» մէջ իրեն վերընծայեալ Քրդամոլական գաղափարաց:

«Տէր իմ. «Մասիսի» Յուլիս 1 թուոյն մէջ հրատարակեալ յօդուածոյ մը վրայ իմ ուշադրութիւնս հրաւիրեցին:

Այս յօդուածը ձախող և ստայօդ յարձակում մ'է՝ ուղղեալ նախարար իմ բարեկամին Տիւրպէքիրցի Պօյաճեան հովուին դէմ և երկրորդաբար իմ անձիս դէմ:

«Կը թուի թէ սոյն յօդուածը գրգռեալ և ներշնչեալ է գէշ մարդէ մը, այսինքն հայէ մը՝ որ երբեմն իբր թարգման իմ ծառայութեանս մէջ գտնուած է քանի մը ամիս: